

Beata Kapela-Bagińska

Kodeks etyczny gimnazjalisty a teksty literackie zamieszczone w podręcznikach do języka polskiego Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego „Między nami”

Język - Szkoła - Religia 4, 144-151

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata Kapela-Bagińska
Uniwersytet Gdański

**KODEKS ETYCZNY GIMNAZJALISTY
A TEKSTY LITERACKIE ZAMIESZCZONE
W PODRĘCZNIKACH DO JĘZYKA POLSKIEGO
GDAŃSKIEGO WYDAWNICTWA OŚWIATOWEGO
*MIĘDZY NAMI***

W ostatnich latach bardzo zmieniła się polska filozofia nauczania i wychowania. Kształcenie obecnie przestało być postrzegane jako proces technologiczny, a uczeń nie stanowi już przedmiotu nauczania, nie traktuje się go instrumentalnie. Nauczyciel zaś nie jest już osobą, która tylko planuje, organizuje, przekazuje wiadomości i kontroluje oraz ocenia, jest partnerem ucznia, umożliwiającym mu indywidualny i harmonijny rozwój intelektualny i emocjonalny.

Nowelizacja ustawy o systemie kształcenia narzuca na szkoły obowiązek holistycznego, kulturowego kształcenia młodzieży w obrębie kultury polskiej, na tle kultury śródziemnomorskiej. W związku z takimi założeniami zmianie uległy również podręczniki do kształcenia polonistycznego. W podtytule została umieszczona informacja o tym, że są to podręczniki do „kształcenia kulturowego”. Uczniowie mają wobec tego możliwość dostrzeżenia wyraźnych związków zachodzących między literaturą, historią, malarstwem, muzyką, sztuką czy też zagadnieniami filozoficznymi, ponieważ podręcznik służyć ma także wychowaniu młodego pokolenia.

Język polski jest poza zajęciami z religii tym przedmiotem, na którym musi być obok innych zagadnień realizowana problematyka aksjologiczna. Uczeń jest bowiem podmiotem szkolnego kształcenia i wychowania. Jemu stawia się pytania, udziela głosu, motywuje go do aktywnego udziału w poznawaniu świata i otaczającej go rzeczywistości. Program ma zachęcać do odkrywania piękna, poznawania i przeżywania świata wartości poprzez proponowane teksty kultury. Ich dobór jest więc bardzo istotny.

Stanisław Bortnowski w swej książce „Gombrowicz w szkole, czyli ferdydurkizm” proponuje „siatkę” pojęć określających cele wychowania, jakie powin-

na stawiać przed sobą szkoła. Według autora są to: ekspresja, twórczość, kreatywność, samorealizacja, kształcenie dla istnienia, uporczywe tworzenie siebie, możliwość wyrażania własnej indywidualności, realizacja własnego „ja”¹.

Poza szkołą ogromną rolę estetyzującą spełnia środowisko, w jakim żyje uczeń, a więc rodzina oraz grupa rówieśnicza, a także środki masowego przekazu. Dom kształtuje postawy i wartości, uczy miłości, tolerancji, patriotyzmu. Od tego, jaki jest dom rodzinny dziecka zależy to, co w przyszłości będzie dla niego wartością najważniejszą. Od preferowanych przez ucznia wartości zależeć będzie jego możliwość zaistnienia w świecie kultury. Tylko dobrze wykształcony polonista może stać się partnerem w działaniach ucznia, pełnić funkcję mądrego przewodnika po świecie wartości estetycznych i etycznych, jakie kryje w sobie literatura i kultura.

Respektowanie w polskim systemie oświatowym wartości chrześcijańskich ma swoje uzasadnienie w prawie państwowym. Konstytucja mówi o uniwersalnych wartościach i wdzięczności przodkom m.in. za „kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu”. Również preambuła *Ustawy o systemie oświaty* mówi o tym, że nauczanie i wychowanie ma respektować chrześcijański system wartości, za podstawę przyjmując uniwersalne zasady etyki. Znajomość dziedzictwa kulturowego opartego na *Biblii* jest elementem wszechstronnego wykształcenia ogólnego i nie powinno być utożsamiane z deklaracją światopoglądową. Wynika stąd, że program szkolny nie „ogranicza człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość”. Nauczyciel ma do wyboru wiele różnych podręczników do nauczania tego samego przedmiotu i od niego zależy, który z podręczników dostępnych na rynku uzna za najlepszy w określonym środowisku.

Proces kształcenia i wychowania przebiega w całym bogactwie przejawów życia, także na płaszczyźnie moralnej. Stąd też wynika konieczność wprowadzania pojęć etycznych w życiu młodego człowieka. Według *Słownika języka polskiego* termin etyka rozumiany jest w dwóch znaczeniach:

- jako ogół ocen i norm moralnych przyjętych w danej epoce i zbiorowości społecznej, moralność,
- jako nauka o moralności zajmująca się opisem, analizą i wyjaśnieniem rzeczywistości istniejącej moralności, ustaleniem dyrektyw moralnego postępowania.

Jak pisze Z. Piwoński, na przestrzeni wieków pojawiło się wiele propozycji w pojmowaniu ideału życia jednostki w społeczeństwie. Współcześnie zwraca się szczególną uwagę na związek między etyką a moralnością i dlatego etyka bardzo często jest nazywana filozofią moralności. Zasady moralne i normy etyczne bowiem dotyczą tych samych wartości, wymagań i ideałów.

¹ S. Bortnowski, *Gombrowicz w szkole, czyli ferdydurkizm*, Kraków 2004, s. 14.

W otaczającym nas świecie kładzie się nacisk na etykę, szczególnie zawodową, której zasady dotyczą opisów kwalifikacji człowieka i określają jego postępowanie w pracy z punktu widzenia dobra i zła. Obejmują one – napisane w formie kodeksu ślubowania lub przysięgi – normy, które wskazują przedstawicielom danego zawodu, jak powinni postępować lub czego nie przystoi im czynić².

Można przyjąć umownie że uczeń, jako człowiek zobowiązany prawem do uczestniczenia w procesie dydaktycznym musi również postępować etycznie. Zasady moralne, których będzie przestrzegał w szkole, będą mu towarzyszyły przez całe późniejsze życie. Szkoła jako instytucja opiekuńczo-wychowawcza tworzy dla swoich uczniów programy wychowawcze przeznaczone na jeden rok nauki szkolnej, ale także programy długofalowe. W wielu placówkach jako integralne części tychże programów powstają dokumenty nazywane **Kodeksem etycznym ucznia**. Najczęściej powstają one w wyniku przeprowadzonych przez Samorządy Szkolne ankiet i wywiadów oraz są formułowane przy udziale młodzieży na tzw. „godzinach wychowawczych”. Kodeks etyczny zawiera ustalenia dotyczące funkcjonowania uczniów. Stanowi on uszczegółowienie obowiązków uczniów i praw szkolnych. Ma na celu tworzenie życia szkolnego bardziej przejrzystym oraz daje możliwość przewidywania konsekwencji, uczniowskich zachowań.

Oto przykład jednego z dokumentów:

KODEKS ETYCZNY UCZNIĄ NASZEJ SZKOŁY³:

- 1. Odnosi się kulturalnie i z szacunkiem do wszystkich ludzi, koleżanek, kolegów oraz wszystkich pracowników szkoły.*
- 2. Dbą o kulturę słowa.*
- 3. Dbą o estetyczny i schludny wygląd. Nosi strój uczniowski, galowy wtedy, gdy wymaga tego sytuacja.*
- 4. Jest patriotą (zna hymn i szanuje symbole narodowe).*
- 5. Kocha i szanuje rodzinę oraz dba o jej godność.*
- 6. Godnie reprezentuje szkołę w uroczystościach szkolnych i pozaszkolnych.*
- 7. Zna, rozumie i akceptuje normy oraz zasady społecznie akceptowane.*
- 8. Rzetelnie wywiązuje się z obowiązków ucznia.*
- 9. Właściwie reaguje na krzywdę innych oraz wszelkie przejawy wandalizmu.*
- 10. Realizuje i ceni wartości wpajane przez pracowników szkoły w trakcie procesu wychowania i nauczania.*

² Por. Z. Piwoński, *Czy nauczycielowi potrzebny jest kodeks etyczny?*, [w:] Edukacja i Dialog 2005, nr 8, s. 41-45.

³ Zespół Szkół Nr 4 w Dąbrowie Górniczej, źródło: Internet, wyszukiwarka Google.

Pojawiają się także wśród tego typu kodeksów dokumenty zabawne, sformułowane w taki sposób, aby ucznia nie tylko pouczać, ale także by go rozbawić. Oto przykład takiego szkolnego dokumentu:

KODEKS UCZNIĄ

1. SŁUCHAJ NAUCZYCIELA, ON WIEDZE DLA CIEBIE ZAWSZE WYSZPERA.
2. UCZEŃ PRACUJĄCY, TO UCZEŃ SUKCES ŁATWO OSIĄGAJĄCY.
3. AKTYWNOŚCI NIE BÓJ SIĘ, ONA ZAWSZE MILE WIDZIANA JEST.
4. SPISYWANIE TO KŁAMANIE, JAK SIĘ WYDA TO ŹLE SIĘ STANIE.
5. SZKOŁA, NIE DYSKOTEKA – NIE GORSZ SWYM UBIOREM DRUGIEGO CZŁOWIEKA.
6. PODCZAS LEKCJI NIE JEDZ, NIE PIJ – TO NIE PRZYSTOI, A NAUCZYCIELA BARDZO BOLI.
7. UCZ SIĘ W DZIEŃ, A NIE W NOCY – MASZ NAUCZYCIELA DO POMOCY.
8. NAUKA BEZ ZALEGŁOŚCI, DZIĘKI SYSTEMATYCZNOŚCI.
9. AGRESYWNYM MAKIJAŻEM NIC NIE ZWOJUJESZ, NIC NIE OSIĄGNIESZ, NIC NIE ZASUGERUJESZ.
10. SZANUJ SIEBIE, SZANUJ JEGO – SZANUJ WSZYSTKICH KOLEGO!

Dokonałam analizy kilku kodeksów etycznych określających oczekiwany model moralności i zachowania uczniów szkół gimnazjalnych, chcąc dopasować do tychże zasad materiał zaproponowany przez autorki podręczników Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego Agnieszki Łuczak i Ewę Prylińską przeznaczonych do kształcenia gimnazjalnego – *Między nami*. Celem tych badań było ustalenie, czy i w jakim zakresie realizacja materiału przeznaczonego do kształcenia literackiego i kulturowego pozwala nauczycielowi jednocześnie tenże kodeks etyczny ucznia w nim kształtować.

Poczynione obserwacje prowadzą do pierwszego, nadrzędnego wniosku: podobieństwa uczniowskiego kodeksu do chrześcijańskiego Dekalogu, gdyż większość dokumentów, z którymi się spotkałam, obejmuje nie więcej niż 10 punktów prezentujących oczekiwane postawy uczniowskie. Różni te zbiory przepisów zachowania, wprawdzie dość nieznacznie, zawartość, a przede wszystkim elementem różnicującym jest kolejność prezentowania pewnych wartości uznanych przez poszczególne społeczności szkolne za pierwszorzędne lub kolejne, mniej ważne.

Wskazując na tworzone w placówkach oświatowych uczniowskie kodeksy etyczne, chciałabym zwrócić uwagę na pewne określone teksty literackie za-

mieszczone w serii podręczników *Między nami* przeznaczonej dla gimnazjum, które nauczyciel może wykorzystywać na lekcjach języka polskiego, aby oddziaływać na uczniów, kształtując ich postawy moralne. Młodzież gimnazjalna znajduje się na szczególnie trudnym etapie rozwoju psychologicznego, na etapie dorastania. W tym czasie połowę swojego życia młodzi ludzie spędzają w szkole, co powoduje, że właśnie to miejsce wpływa znacznie na kształtowanie ich postaw.

W podręczniku dla klasy pierwszej zagadnienie *CZŁOWIEK I PRAWO* obejmuje cały dział. Tu uczeń dowiaduje się, czym jest kodeks jako akt prawny, poznaje fragmenty pierwszego kodeksu – kodeksu Hammurabiego oraz Dekalog. Zapoznaje się z kodeksem średniowiecznego rycerza, dokonując analizy fragmentu „Pieśni o Rolandzie”. Poznaje także współcześnie obowiązującą Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Tu także formułuje własne zasady dotyczące właściwego postępowania w szkole, może nawet tworzyć kodeks etyczny gimnazjalisty.

W większości analizowanych kodeksów na pierwszym miejscu znajduje się zapis, który mówi, że uczeń: **„Jest patriotą, zna hymn narodowy, szanuje symbole narodowe”**.

Patriotyzm jest ważną cechą obywatelską. We współczesnym świecie, gdy tak wielu Polaków opuszcza kraj, szukając dla siebie nowej, lepszej ojczyzny, a młodzi ludzie otwarcie mówią o konieczności wykształcenia się i o wyjeździe poza granice Polski, patriotyzm urasta do rangi wartości wręcz bezcennej. W analizowanych podręcznikach Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego znajdują się teksty lub ich fragmenty poruszające problematykę patriotyczną, a tym samym kształtujące postawę obywatelską w młodym człowieku.

Nauczyciel w klasie pierwszej ma do wyboru między innymi fragment Preambuły Konstytucji 3 Maja; dzięki tekstowi temu może poruszyć problematykę patriotyzmu osób, które przyczyniły się do jego uchwalenia. W tymże podręczniku do klasy pierwszej umieszczone zostały dwa romantyczne utwory o charakterze patriotycznym, ukazujące postaci nadawców jako emigrantów tęskniących do kraju rodzinnego; są to: *Hymn J. Słowackiego* oraz *Moja piosnka (II)* C.K. Norwida. W klasie drugiej uczeń poznaje wiersz Norwida „Pielgrzym” oraz *Rotę* i *Pieśń o domu* Marii Konopnickiej, natomiast w klasie trzeciej rozszerza swoje spojrzenie o konieczność obrony ojczyzny w obliczu zagrożenia – poznając tekst Tyrtajosa *Rzecz to piękna* oraz czytając fragment *Pamiętnika z powstania warszawskiego* M. Białoszewskiego czy też *Balladę* Cz. Miłosza.

Kolejną wartością wyraża sformułowanie: **„Uczeń kocha swoją rodzinę i dba o jej godność”**. Tematyka domu i rodziny pojawia się we wszystkich podręcznikach gimnazjalnych, ponieważ ten krąg tematyczny jest najbliższy uczniowi, a jednocześnie stanowi zagadnienie zawarte w podstawie programowej jako konieczne do realizacji w gimnazjum. W szczególnie trudnej sytuacji przy omawianiu tejsze problematyki znajdują się uczniowie pozbawieni miłości rodziciel-

skiej, pochodzący z rodzin patologicznych, a zwłaszcza z domów dziecka i rodzin zastępczych. Nie oznacza to jednak dla nauczyciela, że musi on rezygnować z tego typu zagadnień, wręcz przeciwnie, ponieważ to dzięki takiej problematyce poruszanej na lekcjach języka polskiego uczniowie ci mogą poznać model kochającej się rodziny, odczuć dzięki bohaterom literackim pełne miłości zachowania rodzicielskie, które będą mogli odwzorowywać w późniejszym, dorosłym życiu. Osoba prowadząca zajęcia w oparciu o teksty poruszające tego typu problematykę powinna jednak zachować szczególną delikatność.

W podręczniku GWO do klasy drugiej wyodrębniony jest cały dział poświęcony problematyce domu rodzinnego, motyw ten ukazuje różne oblicza domu i domowników. Uczeń poznaje fragmenty *Odysei* Homera poświęcone powroto- wi Odysa do Itaki, przypowieść o Synu marnotrawnym z Ewangelii wg św. Łukasza, fragmenty *Pana Tadeusza*, obrazy domów rodzinnych bohaterów *Kamieni na szaniec*, domu Kossaków we fragmencie *Marii i Magdaleny* Magdaleny Samozwaniec, ale także domu Christiane F. na podstawie fragmentu powieści *My, dzieci z Dworca Zoo*.

Za wartość ważną uznano zachowania ucznia wobec innych ludzi: „**Z szacunkiem i kulturą odnosi się do drugiego człowieka**”. Ten sposób bycia uczeń poznaje przede wszystkim w domu, ale także w szkole poprzez obserwowanie relacji międzyludzkich. Wybrane przeze mnie podręczniki także proponują sporo tekstów, które uczyć mają *savoir vivre* u. Najczęściej uczeń poznaje zachowania i dokonuje ich kategoryzacji jako dobrych lub złych na podstawie oceny postępowania bohatera literackiego czy jego zachowania wobec innej osoby występującej w tekście.

Jako osobny punkt uczniowskiego kodeksu umieszczono zapis: „**Jest wrażliwy na krzywdę innych i służy pomocą potrzebującym**”. Mowa tu o ludzkiej empatii, której młody człowiek cały czas się uczy. Mimo wielu programów szkolnych usiłujących ograniczyć przemoc w szkole, uczeń dość często spotyka się z tym problemem, jeżeli nie wobec siebie, to wobec innych. Ten zapis w kodeksie uczyć ma gimnazjalistę nie tylko tego, że nie wolno mu krzywdzić innych, ale także tego, że jeśli zauważy osobę prześladowaną, powinien bezwzględnie udzielić jej pomocy. Szczególnym czasem wrażliwości jest okres świąt Bożego Narodzenia, dlatego w podręcznikach GWO znajdują się utwory literackie takie jak np. *Pieśń o Narodzeniu Pańskim* F. Karpińskiego, poruszająca problematykę poświęcenia Jezusa dla dobra wszystkich ludzi na ziemi. Uczeń poznaje też mity greckie, ukazujące siłę wzajemnych uczuć i umiejętność poświęcania się dla ukochanej osoby. W materiale zgromadzonym w podręczniku do klasy drugiej nauczyciel znajdzie przede wszystkim *Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie* oraz fragment *Dżumy* A. Camusa zatytułowany *Wobec wszelkiego zła na tym świecie*.

Bezpośrednio łączy się z poprzednim zapisem kolejny: **„Dba o bezpieczeństwo, nie stosuje przemocy słownej, fizycznej ani psychicznej”**. Tego typu problematykę w klasie pierwszej prowadzący zajęcia może poruszyć, omawiając fragmenty ballady Mickiewicza *Lilije* lub II części *Dziadów* i na ich podstawie analizując i oceniając postępowanie bohaterów. W podręczniku dla klasy drugiej umieszczony został wiersz K. Hłakowiczówny *Modlitwa o pokój* oraz tekst E. Hemingway`a *Stary człowiek przy moście* obok tragicznego w swej wymowie wiersza Różewicza *Ocalony*.

W kolejnej części kodeks odwołuje się do konieczności kształcenia się: **„Rozumie potrzebę zdobywania wiedzy i obowiązku systematycznego uczęszczania do szkoły”**. Postawa, w której uczeń ma odznaczyć się samodzielnym rozumieniem potrzeby doskonalenia się, ma swoje różnorodne źródła i motywacje. Pod koniec kształcenia gimnazjalnego uczeń staje przed koniecznością wyboru nowej szkoły, a tym samym przed problemem ukształtowania swojej przyszłości. Na wybór drogi życiowej składa się wiele elementów: wpływ rodziców i nauczycieli, oceny uzyskane w szkole, a w końcu i chyba przede wszystkim wyniki testów kompetencji. W podręcznikach i lekturach szkolnych pojawiają się utwory lub ich fragmenty pozwalające wpływać na postawę młodego człowieka, którego podstawowym obowiązkiem jest nauka.

W podręczniku GWO dla klasy drugiej w rozdziale *PRAWA I OBOWIĄZKI* pojawia się podrozdział zatytułowany „Nauka jako prawo i obowiązek”, w którym nauczyciel i uczniowie znajdują następujące teksty poetyckie: „Pan od przyrody” Herberta, czy „Kowal” Staffa, oraz fragment powieści N. H. Kleinbauma „Stowarzyszenie Umarłych Poetów”, ale też fragment „Ferdynand” Gombrowicza poświęcony lekcji polskiego, które pozwolą pokazać młodzieży różne modele nauczania.

Kształtowanie postaw to także dbanie o zdrowie ucznia, dlatego kodeks zawiera punkt brzmiący: **„Przestrzega zasad zdrowego stylu życia, nie ulega nałogom”**. Używki, modne we współczesnym świecie, niosą za sobą wiele niebezpieczeństw dla młodego człowieka, gdyż zamykają go w kręgu, z którego często nie ma wyjścia. Szkoła jako placówka wychowawcza powinna kształtować także umiejętność dokonywania właściwych wyborów. Nauczyciel-przewodnik wskazuje uczniowi postawy dobre i złe, uświadamia, czym jest nałóg, co może stać się jego źródłem i jakie mogą być jego konsekwencje. Uczeń narażony jest na kontakt z papierosami, alkoholem, używkami.

Podręcznik GWO prezentuje uczniowi fragmenty utworu *My, dzieci z Dworca ZOO*, których analiza wskazuje mu drogę upadku młodego człowieka, uzależnionego od narkotyków. Jednocześnie na przykładzie bohaterki ukazuje możliwość powstania z tego upadku, wyzwolenia się z nałogu tylko dzięki wewnętrznej sile charakteru, dzięki wielkiemu samozaparciu i chęci powrotu do normalnego życia w społeczeństwie. Uczeń, analizując postępowanie Christiane,

uczy się ostrożności, odróżnia dobro i zło, rozumie, że nie warto ulegać nałogom, gdyż wyzwolenie się z nich jest niezwykle trudne i nie każdy człowiek jest tak silny, aby je przezwyciężyć. W podręczniku klasy drugiej pierwszy dział poświęcony filozofii uczy młodego człowieka dokonywania wyborów słusznych dla całego życia człowieka. Ta część podzielona jest na podrozdziały dotyczące stoicyzmu, epikureizmu, cynizmu oraz ascetyzmu i prezentujące filozoficzne postawy życiowe.

Podręczniki dla klasy trzeciej gimnazjum zawierają także teksty literackie czy też wywiady ze sławnymi ludźmi (na przykład ze Stanisławem Lemem *O minusach internetu*) wskazujące na problem bardzo współczesny: uzależnienia się od komputera czy telewizji. Problem ten ma charakter społeczny, dotyczący szczególnie młodzieży, która w internecie znaleźć może wiele rozrywek, do których nie ma dostępu w realnym świecie. Dorośli często nie proponują dzieciom żadnych ofert działalności pozaszkolnej, co powoduje, że tworzą one swój własny wirtualny świat, w którym bez umiaru przebywają. W tej części serii pojawia się także esej Umberto Eco zatytułowany *Ile drzew wyrzucam co roku do kosza*, który porusza problematykę ekologiczną, troski o środowisko otaczające współczesnego człowieka. Zagadnienie dotyczące dbałości o środowisko może stanowić punkt wyjścia do kolejnego punktu kodeksu etycznego gimnazjalisty.

Tym kolejnym ważnym punktem uczniowskiego kodeksu jest zapis określający, że uczeń: **„Sznuje mienie szkolne, dba o nie jak o swoje, nie przywłaszcza własności innych”**. Paragraf ten odwołuje się do ósmego przykazania „Nie kradnij”, ale uzupełnia je o konieczność poszanowania rzeczy należących do innych ludzi, szczególnie kiedy się nich korzysta. Wykształcenie tego typu zachowania jest niezmiernie trudne. Funkcję służebną wobec tego typu działania nauczycielskiego stanowią teksty prezentujące bohatera popełniającego jakiś czyn, którego obserwację i ocenę pozostawia się uczniowi. Często bohater dokonuje samooceny i poprawia swoje postępowanie, dzięki czemu uczeń może zaobserwować wzorzec pozytywny, przynajmniej jeżeli chodzi o element naprawienia krzywdy. Jednym z tekstów prowokujących młodzież o dyskusji może być zawarty w podręczniku do klasy trzeciej tekst Julii Hartwig *O graffiti* będący fragmentem tekstu *Dziennik amerykański*.

Pozostałe punkty kodeksu dotyczą przede wszystkim kultury osobistej:

„Godnie reprezentuje swoje gimnazjum na uroczystościach szkolnych i pozaszkolnych”;

„Do szkoły uczęszcza w odpowiednim stroju, na uroczystości szkolne w stroju galowym”.

Teksty zamieszczone w podręcznikach szkolnych GWO *Między nami* stanowią bogaty materiał, z którego nauczyciel może czerpać pomysły do przygotowywania takich zajęć lekcyjnych, aby skutecznie i ciekawie propagować wśród uczniów określone kodeksem etycznym gimnazjalisty zachowania społeczne zgodne z przemyśleniami ich twórców.